

אֲרֵבָה מְלָכִים אֶת בְּתֻלְתָּהּ

1

וְיִהְיֶה בִּימֵי אֲמֶרְפֶּל מֶלֶךְ-שְׁנַעַר אַרְבֻּיךְ מֶלֶךְ אֶלְסָר כְּדָרְלֵעָמֶר מֶלֶךְ אִיד  
עֵילָם וְתִדְעַל מֶלֶךְ גֹּיִם: עֲשׂוּ מִלְחָמָה אֶת-בְּרַעַ מֶלֶךְ סֹדֶם וְאֶת-  
בְּרַשַׁע מֶלֶךְ עַמְרָה שְׁנָאֵב מֶלֶךְ אֲדָמָה וְשִׁמְאֵבֶר מֶלֶךְ צַבִּיִּים וּמֶלֶךְ  
בְּלַע הַיָּא-צֶעֶר: כָּל-אֱלֹהֵי חֲבָרֵי אֶל-עֲמֶק הַשָּׂדִים הוּא יָם הַמֶּלַח: ג  
שְׁתֵּים עָשָׂר שָׁנָה עָבְדוּ אֶת-כְּדָרְלֵעָמֶר וּשְׁלֹשׁ-עָשָׂר שָׁנָה מֶרְדּוֹ: ד  
וּבְאַרְבַּע עָשָׂר שָׁנָה בָּא כְּדָרְלֵעָמֶר וְהַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ וַיָּכּוּ  
אֶת-רַפְּאִים בְּעִשְׂתֵּרֶת קַרְנַיִם וְאֶת-הַזּוּזִים בָּהֶם וְאֶת הָאִמִּים בְּשׁוּה  
קַרְיָתִים: וְאֶת-הַחֲרִי בַהֲרָרִם שְׁעִיר עַד אֵיל פֶּאֶרְוֹן אֲשֶׁר עַל-הַמִּדְבָּר: ו  
וַיָּשׁוּבוּ וַיָּבֵאוּ אֶל-עֵין מִשְׁפָּט הוּא קָדֵשׁ וַיָּכּוּ אֶת-כָּל-שְׂדֵה הָעַמְּלָקִי:  
וְגַם אֶת-הָאֲמֹרִי הֵיטֵב בְּחֻצָּצוֹן תְּמָר: וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדֶם וּמֶלֶךְ עַמְרָה  
וּמֶלֶךְ אֲדָמָה וּמֶלֶךְ צַבִּיִּים וּמֶלֶךְ בְּלַע הוּא-צֶעֶר וַיַּעֲרְכוּ אִתָּם  
מִלְחָמָה בְּעֲמֶק הַשָּׂדִים: אֶת כְּדָרְלֵעָמֶר מֶלֶךְ עֵילָם וְתִדְעַל מֶלֶךְ  
גֹּיִם וְאֲמֶרְפֶּל מֶלֶךְ שְׁנַעַר וְאַרְבֻּיךְ מֶלֶךְ אֶלְסָר אַרְבַּעַה מְלָכִים  
אֶת-הַחֲמִשָּׁה: וְעֲמֶק הַשָּׂדִים בְּאַרְתַּ בְּאַרְתַּ חֲמָר וַיִּגְסּוּ מֶלֶךְ-סֹדֶם  
וַעֲמָרָה וַיַּפְּלוּ-שִׁמָּה וְהַנְּשֹׂאֲרִים הָרָה גָּסוּ: וַיִּקְחוּ אֶת-כָּל-רֶכֶשׁ סֹדֶם  
וַעֲמָרָה וְאֶת-כָּל-אֲכָלָם וַיִּלְכוּ:

כִּי יִשְׁלַח

2

(ה) רפאים. שכל הרואה אותם ימות לבו ויחשב מהרפאים שהם מתים. האימים. שיש מהם אימה.

אֵין צִנְטָה

3

וַיִּקְחוּ אֶת-לוֹט וְאֶת-רֶכֶשׁוֹ בְּיַד אֲתֵי י  
אֲבָרָם וַיִּלְכוּ וְהוּא יָשֵׁב בְּסֹדֶם: וַיָּבֵא הַפְּלִיט וַיַּגִּד לְאַבְרָם הָעֵבְרִי  
וְהוּא שָׁכֵן בְּאַלְנֵי מִמְרָא הָאֲמֹרִי אֲחִי אֲשָׁכַל וְאֲתֵי עִזָּר וְהֵם בְּעַלֵי  
יֵד בְּרִית-אֲבָרָם: וַיִּשְׁמַע אֲבָרָם כִּי נִשְׁבָּה אֲחִיו וַיִּרַק אֶת-חֲנִיכָיו יְלִידֵי  
טו בֵּיתוֹ שְׁמֹנֶה עָשָׂר וּשְׁלֹשׁ מֵאוֹת וַיִּרְדֹּף עַד-דָּן: וַיַּחֲלַק עֲלֵיהֶם לַיְלָה  
טז הוּא וְעַבְדָּיו וַיִּכֶם וַיִּרְדָּפֶם עַד-חֹבֹבָה אֲשֶׁר מִשְׁמָאל לְדִמְשֶׁק: וַיָּשׁוּב  
יז אֶת כָּל-הָרֶכֶשׁ וְגַם אֶת-לוֹט אֲחִיו וַיִּרְכְּשׁוּ הַשִּׁיב וְגַם אֶת-הַנְּשִׁים  
יח וְאֶת-הָעַם: וַיֵּצֵא מֶלֶךְ-סֹדֶם לְקִרְאָתוֹ אֲחֹרֵי שׁוּבוֹ מִזִּנְחוֹת אֶת-  
כְּדָרְלֵעָמֶר וְאֶת-הַמְּלָכִים אֲשֶׁר אִתּוֹ אֶל-עֲמֶק שׁוּה הוּא עֲמֶק הַמֶּלֶךְ:  
יח וּמִלְכֵי-צֹדֵק מֶלֶךְ שְׁלָם הוֹצִיָא לָחֶם וַיִּין וְהוּא כְּהֵן לְאֵיל עֲלִיֹן:  
יט וַיִּבְרָכְהוּ וַיֹּאמֶר בְּרוּךְ אֲבָרָם לְאֵל עֲלִיֹן קִנְהַ שְׁמַיִם וְאַרְצָ: וּבְרוּךְ  
כ אֵל עֲלִיֹן אֲשֶׁר-מִגֵּן צָרִיךְ בְּיַדךָ וַיִּמְנָלוֹ מִצַּעַר מִכָּל:

כִּי יִשְׁלַח

4

ח. (יג) ויבא הפליט ריש לקיש בשם בר קפרא הוא 'עוג' הוא 'פליט' ולמה נקרא שמו עוג שבא ומצא את אברם יושב ועוסק במצות עוגות הוא לא נתפנו לשם שמים אלא אמר אברם זה קוניון הוא ועכשו אני אומר לו נשבה בן אחיך והוא יוצא למלחמה ונהרג ואני נוטל את שרי אשתו אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך שבר פסיעותיך אתה נוטל שאת מאריך ימים בעולם ועל שחשבת להרג את הצדיק חייך שאתה רואה אלה אלפים ורבי רבבות מבני בניו ואין סופו של אותו האיש לפל אלא בידן שנאמר (דברים ג ב) 'ויאמר ה' אלי אל תירא אתו כי בידך וגו'.

כִּי יִשְׁלַח

5

אֲתֵר וְהַדְּבָרִים הָאֵלֶּה הֵיחָדֵּשׁ אֱלֹהֵי-  
אֲבָרָם בְּמַחְזָה לְאֲמֹר אֶל-תִּירָא אֲבָרָם אֲנִי מִגֵּן לְךָ שְׂכָרְךָ  
ב הַרְבֵּה מְאֹד: וַיֹּאמֶר אֲבָרָם אֲדֹנָי יְהוִה מִה-תִּתֶּנְנִי לִי וְאֲנִי הוֹלֵךְ  
ג עֲרִירִי וּבֶן-מִשְׁק בֵּיתִי הוּא דִמְשֶׁק אֱלִיעֶזֶר: וַיֹּאמֶר אֲבָרָם הֵן לִי  
ד לֹא נִתְּתָה זֶרַע וְהִנֵּה בֶן-בֵּיתִי יוֹרֵשׁ אֹתִי: וְהִנֵּה דִבְרֵי-יְהוָה אֵלָיו  
ה לֹא אֵלֶּם לֹא יוֹרֵשׁ זֶה כִּי-יָאֵם אֲשֶׁר יֵצֵא מִמֶּעֶיךָ הוּא יוֹרֵשׁךָ:  
ו וַיֵּצֵא אִתּוֹ הַחֻצָּה וַיֹּאמֶר הַבְּטִינָא הַשְּׁמַיְמָה וְסִפֵּר הַכּוֹכָבִים אִם-  
ז יִתְּכַל לְסִפְרָם וַיֹּאמֶר לוֹ כֹּה יִהְיֶה וְרַעַךְ: וְהָאֵמֶן בֵּיהוֹה וַיַּחֲשֶׁבֶה  
ח לֹו צְדָקָה:

כִּי יִשְׁלַח

וַיֹּאמֶר אֵלָיו אֲנִי יְהוָה אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאוּר כַּשְׂדִּים  
לְתֵת לְךָ אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת לְרִשְׁתָּהּ: וַיֹּאמֶר אֲדֹנָי יְהוִה בְּמָה אֲדַע  
כ כִּי אִירְשֶׁנָּה: וַיֹּאמֶר אֵלָיו קַחָה לִי עֲגֻלָּה מְשֻׁלֶּשֶׁת וְעֹז מְשֻׁלֶּשֶׁת וְאֵיל  
ט מְשֻׁלֶּשׁ וְתָר וְגֹזֵל: וַיִּקְחוּ-לוֹ אֶת-כָּל-אֱלֹהֵי וַיִּבְתְּרוּ אֹתָם בְּתוֹךְ וַיִּתֵּן  
י אִישׁ-בְּתָרוֹ לְקִרְאָת רַעְהוּ וְאֶת-הַצֶּפֶר לֹא בָתָר: וַיִּרַד הָעֵיט עַל-  
יא הַפְּגָרִים וַיָּשֵׁב אֹתָם אֲבָרָם: וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ לְבוֹא וַתִּרְדָּמָה נַפְלָה  
יב עַל-אֲבָרָם וְהִנֵּה אֵימָה חֲשֹׁכָה גְדֹלָה נִפְלְתָ עֲלָיו: וַיֹּאמֶר לְאַבְרָם  
יג יֵדַע תְּדַע כִּי-יָגֵר וַיְהִי זֶרַעְךָ בְּאָרֶץ לֹא לָהֶם וְעַבְדוּם וְעַנּוּ  
יד אֹתָם אַרְבַּע מֵאוֹת שָׁנָה: וְגַם אֶת-הַגּוֹי אֲשֶׁר יַעֲבְדוּ דָן אֲנִי וְאַחֲרָיִ  
יז כֵּן יֵצְאוּ בְּרֶכֶשׁ גָּדוֹל: וְאַתָּה תָּבוֹא אֶל-אַבְתָּיִךְ בְּשָׁלוֹם תִּקְבֹּר  
טו בְּשִׁיבָה טוֹבָה: וְדוֹר רְבִיעִי יָשׁוּבוּ הִנֵּה כִּי לֹא-שָׁלָם עֲנֹן הָאֲמֹרִי  
טז עַד-הַגָּה: וַיְהִי הַשֶּׁמֶשׁ בָּאָה וְעַלְטָה הִיָּה וְהִנֵּה תַנּוּר עֲשָׂן וְלִפִּיד אֵשׁ  
יח אֲשֶׁר עָבַר בֵּין הַגְּזָרִים הָאֵלֶּה: בַּיּוֹם הַהוּא כָּרַת יְהוָה אֶת-אֲבָרָם  
יח בְּרִית לְאֲמֹר לְזֶרַעְךָ נִתְּמִי אֶת-הָאָרֶץ הַזֹּאת מִנְּהַר מִצְרַיִם עַד-הַנְּהַר  
יח הַגְּדֹל נְהַר-פָּרָת:

(כ)

6

ג. עשרה נסיונות נתנסה אברהם אבינו ועמד בקו. הראשון -  
אור כשדים, שהפילו נמרוד לכבשן ונצל. וזה אינו מפרש  
בתורה, רק מדברי קבלה הוא, ויש לנו רמז לדבר בתורה, שקדם  
פרשת 'לך לך מארצך' נזכר למעלה שני פעמים 'אור כשדים' (בראשית  
יא, כח-לא), להודיע כי בשביל אותו הנסיון שעמד בו הבטיחו השם  
יקברו לתביאו אל הארץ, כדכתיב (שם טו, ז): 'אני ה' אשר הוצאתיך  
מאור כשדים לתת לך את הארץ הזאת לרשתה' וכו' - כאן מפרש  
נסיון אור כשדים, והשקר לצדו.

7

וַיְהִי כָל-הָאָרֶץ שָׁפָה אֶחָת וְדַבְּרִים אֶחָדִים: וַיְהִי בְּנִסְעָם מִקְדָּם  
א כִּי וַיִּמְצְאוּ בְּקֶעֶה בְּאָרֶץ שְׁנַעַר וַיָּשׁוּבוּ שָׁם: וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל-רֵעֵהוּ הִבֵּה  
ג בְּלִבְנָה לְבָנִים וְנִשְׂרָפָה לְשִׂרְפָה וְתֹהִי לָהֶם הַלְּבָנָה לְאֵבֶן וְהַחֲמֹר  
ד הִיָּה לָהֶם לְחֵמֶר: וַיֹּאמְרוּ הִבֵּה וּבְנִי-לְגֹנִי עִיר וּמַגְדָּל וְרֹאשׁוֹ בְּשָׁמַיִם  
ה וְנִעֲשֶׂה-לָּנוּ שָׁם פֶּן-נִפְּוֵץ עַל-פְּנֵי כָל-הָאָרֶץ: וַיִּרַד יְהוָה לְרָאֵת  
ו הַחֲמֵר וְאֶת-הַמַּגְדָּל אֲשֶׁר בָּנוּ בְּנֵי הָאָדָם:

8

(ג) ונשרפה לשרפה וגו'.  
כל המקרא חין ענין שראוי להודיע לענין הספור, ומה לי חס היו להם אזנים לבנין או צנו בעץ או עשו שריפת לבנים, והלא כבר לפני המצול כתיב ויהי צנה עיר, ולא פירש הכתוב ממה ואיך צנה, וא"כ יש להבין למאי פירש הכתוב דצריהם. ונראה דכאן מרומז קבלת חז"ל דנמרוד הפיל את הצרהם אזינו לכבשן האש, ומגוף המקרא אשר הוצאתיך מאור כשדים חין ראייה לזה, דלפי הפשט הוא מקום או עיר נקרא הכי וכמו דכתיב צאריך מולדתו צאור כשדים, וינאלו אתם מאור כשדים וגו', אלא כאן מרומז הענין, דהא ודאי דלפי הקבלה שהפילו את הצרהם אזינו לכבשן האש, לא עשו כבשן האש כצביל זה, אלא היה חתון נורא יקידתא לנורח הצרות, והודיע זה הכתוב שהיה כבשן לנורח העיר והמגדל, ומזה נבין כמה גדול ועמוק היה הכבשן, ומזה הכבשן ניצול הצרהם אזינו.

כִּי יִשְׁלַח

כִּי יִשְׁלַח

עוד ירצה להיות שאמר לו ה' הצטוות מועליות הרצה כשילך לו מארצו וכו', א"כ הגם שילך יסבור הרואה כי אין להחזיק לו טובה על זה, שאפילו קל שצקלים כשיראה כל המועליות ימהר ליסע, לזה הודיע הכתוב לדקמו של אברהם כי מה שהלך לא ללד ההצטוות האמורות חלה לעשות דבר ה', ודקדק לומר "כאשר דבר" ולא כאשר אמר כמו שהתחיל בתחילת הפרשה ויאמר ה', לאמת כדברינו: *אברהם מייח בקנין*

11

יד (א) אמרפל, הוא נמרוד שאמר לאברהם פול לתוך כבשן האש<sup>65</sup>.

*כ"ט פ"ב*

12

ויגד לאברהם העברי רבי יהודה ורבי נתניה ורפנן רבי יהודה אומר פל העולם פלו מעבר אהד והוא מעבר אהד

*ענין כ"ט פ"ב*

13

(ה) ויהי רעב בארץ מה כתיב למעלה ויאמר ה' אל אברם. יתברך שמו של הקב"ה לנסות אותו צדיק הודיע מעשיו הטובים בעולם מיד בא רעב בעולם שמצא הרעב בארץ ישראל. אמר לשרה אשתו הרי רעב בארץ. אמרו רבותינו לא היה רעב כמותו בעולם. אמר לה מצרים זו ישיבתה יסה נלך לשם מפני שיש בה סיפוק הרבה להם ובשר. אמר לה מצרים שטופים בזנות דכתיב בשר חמורים בשרם (יזקאל כ"ג) אלא נותן אני אותך כתיבה ונועל בסניך שמתירא אני על עצמי והיה כי יראו אותך המצרים. כיון שעשו כך בא לעבור נתקצו המוסקין אמרו לו מה אהה טוען בתוך התבה. אמר להן שעורין. אמרו לו איננו אלא חטיו. אמר להם מלו סכס של חטין. אמרו לו הן פלפלין. אמר להן מכס של פלפלין. אמרו לו איננו אלא זהובים. כיון שדהקו עליו פתחו את התיבה וראו אותה כחמה וזרחת. אמרו לו אין דרך זו להשתמש בה הדיוט. ויראו אותה שרי פרעה ויהללו אותה אל פרעה. כיון שראה אברהם כך התחיל בוכה וכתפלל לפני הקב"ה ואמר רבש"ע זו היא בטחוני שבטחתי כך ועכשיו עשה למען רהמך והסריך ואל תביישני מסברי ואף שרה צוהת ואומרת רבש"ע אני לא הייתי יודעת כלום. אלא כיון שאמר לי שאמרת לו לך לה האמנתי לדברך. ועכשיו נשארתי יחידה מאבי ומאמי ומבעלי. יבא רשע זה ויתעולל בי עשה למען שמך הגדול ולמען בטהונך בדברך. א"ל הקב"ה חייך אין דבר רע נוגע בך ובבעליך הה"ד לא יאונה לצדיק כל און ורשעים מלאי רע (עסלי י"ג) ופרעה וכיהו אני אעשה בהן דוגמה דכתיב וינגע ה' את פרעה. ננעים גדולים ואת ביתו על דבר שרי

*ענין כ"ט פ"ב*

14

'קרב פתחו רשעים וגו' זה אמרפל וחקבריו (שם שם, שם) 'להפיל עני ואביון' זה לוט (שם שם, שם) 'לטבות ישרי דרך' זה אברהם (שם שם, שם) 'תקדם תבוא כלבם' (בראשית יד, טו) 'ויחלק עליהם לילה הוא ועבריו ויפם' אמר לו אביו בני לא עליתי לקאן אלא לנדוהת מנכסי עקשו הרי כל נכסי נתונים לך מתנה אמר הרי הם עלי חרם ואיני אלא שוה פם פאחי.

*ענין כ"ט פ"ב*

15

טו. יז. ויהי השמש באה ועלטה היה והנה תנור עשן ולפיד אש אשר עבר בין הגזרים האלה.

נזדמן פעם לרבנו לשמוע מלמד דרדקי היאך הוא מבאר לתלמידיו פסוק זה, וכך שאל בפשט הכתוב. תיבות "אשר עבר" לכאורה אין להן משמעות כאן, דהלא על אותה שעה מדבר הכתוב, שהלפיד אש עובר עכשיו בין הגזרים, ומה מקום יש לכתוב "אשר עבר", כאילו מספר על תנור האש הנראה עתה, כי פעם בעבר הוא אשר עבר בין הגזרים.

אלא, תירץ המלמד, מה היא הזכות שעמדה לו לאברהם אבינו שיזכה לברית בין הבתרים, מה שמסר נפשו בכבשן האש. על זאת רמז כאן הכתוב, "והנה תנור עשן ולפיד אש, אשר עבר" - אברהם בתוכו בזמן כבשן האש, אותו תנור הוא אשר נמצא כעת "בין הגזרים האלה". כיון ששמע זאת הגאון, אמר כי פירוש זה הוא לאמיתתה של תורה [אף שאינו פשוטו של מקרא].

*ענין כ"ט פ"ב*

17

ה' לעולם גבריא אל אמרו בשעה שהפיל נמרוד הרשע את אברהם אבינו לתוך כבשן האש אמר גבריא אל לפני הקדוש ברוך הוא רבש"ע ארד ואצנן ואציל את הצדיק מכבשן האש אמר לו הקב"ה אני יחיד בעולמו והוא יחיד בעולמו נאה ליחוד להציל את היחוד ולפי שהקב"ה אינו מקפח שכר כל בריה אמר תוכה ותציל שלשה מבני בניו דרש ר"ש השלוני בשעה שהפיל נבוכדנצר הרשע חנניה מישאל ועזריה לתוך כבשן האש עמד יורקמו שר הברד לפני הקב"ה אמר לפניו רבש"ע ארד ואצנן את הכבשן ואציל לצדיקים הללו מכבשן האש אמר לו גבריא אל אין גבורתו של הקב"ה בכך שאתה שר ברד והכל יודעין שהמים מכבין את האש אלא אני שר של אש ארד ואקרר מכפנים ואקררו מבחוץ ואעשה גם בתוך גם אמר לו הקב"ה רד באותה שעה פתח גבריא אל ואמר ואמת ה' לעולם

*ענין כ"ט פ"ב*

18

יד (א) ויהי בימי אמרפל מלך שנער. המעשה הזה אירע לאברהם להורות כי ארבע מלכיות תעמודנה למשול בעולם ובסוף יתגברו בניו עליהם ויפלו כלם בידם, וישיבו כל שבותם ורכושם. ושם<sup>70</sup> עוד ויהי בימי אמרפל מלך שנער, זו בבל. אריוך מלך אלסר, זו מדי<sup>71</sup>. כדרלעומר מלך עילם, זו יון. ותדעל מלך גוים, זו מלכות הזו שהיא מכתבת טירוניא<sup>72</sup> מכל אומות העולם<sup>73</sup>.

*ענין כ"ט פ"ב*

19

אמר רבי אלעזר בר אבינא אם ראיית מלכיות מתגרות אלו באלו צפה לרגלו של משיח תדע שפן שהרי בימי אברהם על ידי שנתגרו המלכיות אלו באלו באה הגאולה לאברהם.

*ענין כ"ט פ"ב*

*ענין כ"ט פ"ב*

ותא חזי, בשעתא דאתחברו כל אינון מלכין לאגחא קרבא עליה דאברהם בא וראה בשעה שנתחברו כל אותם המלכים לעשות מלחמה עם אברהם, אתייעטו לאעברא ליה מן עלמא נתיעצו להעביר אותו מן העולם, וכיון דשלטו בלוט בר אחוה דאברהם מיד אזלו וכיון ששלטו בלוט בן אחי אברהם ושבו אותו מיד הלכו להם, דכתיב ויקחו את לוט ואת רכושו בן אחי אברהם וילכו ולא המשיכו ללחום יותר, מ"ט, בגין דדיוקניה דלוט הוה דמי לאברהם לפי שצורתו של לוט היתה דומה לאברהם, (כפרש"י על הפסוק אנשים אחים, דומין נקלמתי פנים), ובגין כך וילכו ולפיכך הלכו, דכל ההוא קרבא בגיניה הוה כי כל המלחמה ההיא היתה בשביל אברהם והם חשבו שכבר שבו אותו, ושואל מאי טעמא רצו להעביר את אברהם מן העולם, ואמר בגין דהוה אברהם אפיק בני עלמא מפולחנא נוכראה ואעיל לון בפולחנא דקב"ה לפי שהיה אברהם מוציא את בני העולם מעבודה זרה ומביא אותם לעבודת הקב"ה. ותו קב"ה אתער לון בעלמא בגין לגדלא שמא דאברהם בעלמא ועוד שהקב"ה עורר אותם לעשות מלחמה בעולם כדי לגדל שמו של אברהם, כי כשינצח אותם יתפרסם שמו בעולם, לקיים ההבטחה שהבטיח לו הקב"ה ואגדלה שמך, ולקרבא ליה לפולחניה ולקרב אותו לעבודתו, ר"ל שע"י הנס יתקרב לעבודת ה'.